

Tēzes virsraksts: Par juridisku faktu, kas nepieciešami politiski represētās personas statusa noteikšanai, konstatēšanu Civilprocesa likuma 37. nodaļā noteiktajā kārtībā

Tēze: Juridiskā fakta konstatācija, kas nepieciešama politiski represētās personas statusa noteikšanai, pamatoti tiek izskatīta Civilprocesa likuma 37. nodaļā noteiktajā kārtībā. Pieteikumi par labvēlīga administratīvā akta izdošanu ir pakļauti administratīvajai tiesai, taču vajadzīgo faktu konstatēšanā var tikt iesaistītas vispārējās jurisdikcijas tiesas.

Pašvaldībai, kura politiski represētās personas statusu piešķir un to apliecinošo apliecību izsniedz, jāizvērtē jautājumu par pieteicēja tiesībām iegūt politiski represētās personas statusu, tas ir, pašvaldībai administratīvā procesa kārtībā jāizlemj, vai vispārējās jurisdikcijas tiesas konstatētais juridiskais fakts ir pietiekošs pamats politiski represētās personas statusa noteikšanai. (likuma „Par politiski represētās personas statusa noteikšanu komunistiskajā un nacistiskajā režīmā cietušajiem” 11.panta pirmā daļa).

Latvijas Republikas Augstākās tiesas

Senāta Civillietu departamenta

2011.gada 2.februāra

S P R I E D U M S

Lietā Nr. SPC-4/2011

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts šādā sastāvā:

tiesas sēdes priekšsēdētājs	senators	Z.Gencs
	senators referents	N.Salienieks
	senatore	A.Briede
	senatore	I.Garda
	senators	A.Laviņš
	senatore	S.Lodziņa
	senators	K.Torgāns

piedaloties V.P. pārstāvim zvērinātam advokātam Valdim Rožukalnam un Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras prokurorei Ramonai Bērziņai,

izskatīja atklātā tiesas sēdē civillietu sakarā ar Latvijas Republikas ģenerālprokurora pienākumu izpildītāja protestu par Rīgas rajona tiesas 2007.gada 28.decembra spriedumu V.P. pieteikumā par juridiska fakta konstatēšanu.

A p r a k s t o š ā d a ļ a

[1] Ar Rīgas rajona tiesas 2007.gada 28.decembra spriedumu apmierināts V.P. pieteikums par juridiska fakta konstatēšanu. Tiesa konstatēja juridisko faktu, ka V.P. pēc tēva A.P. apcietināšanas 1948.gada 4.novembrī tika vardarbīgi izlikta no mājām „[...]” Vilzēnu pagasta Limbažu apriņķī, pilnībā konfiscējot mantu.

Fakta konstatēšana nepieciešama politiski represētās personas statusa noteikšanai.

Lieta izskatīta tikai pirmās instances tiesā.

[2] Latvijas Republikas ģenerālprokurora pienākumu izpildītājs iesniedzis protestu par Rīgas rajona tiesas 2007.gada 28.decembra spriedumu, kurā, atsaucoties uz būtiskiem procesuālo tiesību normu pārkāpumiem, lūdzis to atcelt un izbeigt tiesvedību lietā.

Protests pamatots ar tālāk minētajiem argumentiem.

[2.1.] Ar tiesas spriedumu aizskartas valsts un pašvaldību iestāžu tiesības, jo likuma „Par politiski represētās personas statusa noteikšanu komunistiskajā un nacistiskajā režīmā cietušajiem” 11.pants noteic, ka politiski represētās personas statusu piešķir vietējā pašvaldība, bet likuma 4.nodaļa paredz valsts garantijas politiski represētām personām.

No lietas materiāliem redzams, ka Rīgas rajona padome, izskatot V.P. iesniegumu par politiski represētās personas statusa piešķiršanu, 2007.gada 28.augustā viņu informējusi par Tieslietu ministrijas atzinumu un politiski represētās personas statusu nav piešķīrusi. Rīgas rajona padomes lēmums Administratīvajā rajona tiesā nav pārsūdzēts.

[2.2.] Likuma „Par politiski represētās personas statusa noteikšanu komunistiskajā un nacistiskajā režīmā cietušajiem” 3.panta otrās daļas 5.punkts paredz, ka politiski represētās personas apliecību izsniedz, pamatojoties uz Latvijas Republikas tiesas spriedumu par politiskās represijas fakta konstatēšanu un rehabilitāciju, gadījumos, kad Latvijas Valsts arhīvos vai citu valstu arhīvos dokumenti par politiskās represijas faktu nav saglabājušies vai vispār gājuši zudumā.

Tiesiskās attiecības, kas izriet no politiski represētās personas statusa, tieši izriet no likuma „Par politiski represētās personas statusa noteikšanu komunistiskajā un nacistiskajā režīmā cietušajiem”. Tā kā statusu piešķir vietējā pašvaldība un likuma 4.nodaļa paredz valsts garantijas politiski represētajām personām, tad konstatējamās tiesiskās attiecības ir administratīvas un nav vispārējās jurisdikcijas tiesas kompetencē. Līdz ar to pieteikumi par labvēlīga administratīvā akta izdošanu politiski represētās personas statusa noteikšanai ir pakļauti administratīvajai tiesai, bet nevis vispārējās jurisdikcijas tiesai.

[2.3.] Rīgas rajona tiesa, pieņemot un izskatot šo lietu kā sevišķās tiesāšanās kārtībā izskatāmu lietu, pārkāpusi Civilprocesa likuma 132.panta pirmās daļas 1.punktu (strīds nav pakļauts tiesai). Tā kā minētais ir būtisks procesuālo tiesību normu pārkāpums, spriedums atceļams un tiesvedība lietā saskaņā ar Civilprocesa likuma 223 .panta 1.punktu izbeidzama.

[3] Paskaidrojumos sakarā ar iesniegto protestu V.P. izteikusi iebildumus pret tajā norādītajiem argumentiem, lūgdama Rīgas rajona tiesas 2007.gada 28.decembra spriedumu atstāt negrozītu, bet protestu noraidīt. Savukārt Salaspils Novada dome paskaidrojumos izteikusi viedokli, ka protests ir pamatots un apmierināms.

[4] Tiesas sēdē Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras prokurore uzturēja protestu, pamatojoties uz tajā norādītajiem argumentiem, lūdzot to apmierināt, bet pieteicējas pārstāvis lūdza to noraidīt kā nepamatotu.

Ieinteresētās personas pārstāvis uz tiesas sēdi nebija ieradies, kaut gan par tiesas sēdes vietu un laiku viņam pienācīgi paziņots. Pastāvot šādiem apstākļiem, Senāts uzskata, ka lietu saskaņā ar Civilprocesa likuma 468.pantu var izskatīt bez ieinteresētās personas pārstāvja piedalīšanās.

Motīvu daļa

[5] Pārbaudījis sprieduma likumību, Senāts atzīst, ka protests noraidāms.

[5.1] Atbilstoši Civilprocesa likuma 484.pantam pamats protesta iesniegšanai par spēkā stājušos tiesas nolēmumu ir būtiski materiālo vai procesuālo tiesību normu pārkāpumi, kas konstatēti lietās, kuras ir izskatītas tikai pirmās instances tiesā, ja tiesas nolēmums nav pārsūdzēts likumā noteiktajā kārtībā no lietas dalībniekiem neatkarīgu iemeslu dēļ vai ar tiesas nolēmumu aizskartas valsts vai pašvaldību iestāžu tiesības vai to personu tiesības, kuras nav bijušas lietas dalībnieki.

Civilprocesa likuma 452.panta otrā daļa noteic, ka procesuālo tiesību normas pārkāpums var būt pamats sprieduma pārsūdzēšanai kasācijas kārtībā, ja šis pārkāpums novedis vai varēja novest pie lietas nepareizas izspriešanas.

Turklāt no Civilprocesa likuma 452.panta trešās daļas izriet, ka būtisks procesuālo tiesību normas pārkāpums, kas varēja novest pie lietas nepareizas izspriešanas, katrā ziņā uzskatāms tas, ka:

- 1) tiesa lietu izskatījusi nelikumīgā sastāvā;

- 2) tiesa lietu izskatījusi, pārkāpjot procesuālo tiesību normas, kas nosaka pienākumu paziņot procesa dalībniekiem par tiesas sēdes laiku un vietu;
- 3) pārkāptas procesuālo tiesību normas par tiesvedības valodu;
- 4) tiesas spriedums piešķir tiesības vai uzliek pienākumus personai, kura nav pieaicināta lietā kā procesa dalībnieks;
- 5) lietā nav tiesas sēdes protokola vai pilna tiesas sprieduma.

[5.2] No ģenerālprokurora pienākuma izpildītāja iesniegtā protesta izriet, ka vienīgais pamats pirmās instances tiesas sprieduma atcelšanai ir procesuālais pārkāpums, tiesai, izskatot sevišķās tiesāšanas kārtībā lietu par juridiskā fakta konstatēšanu, kas bija izskatāma administratīvā procesa kārtībā atbilstoši Administratīvā procesa likuma noteikumiem. No protesta un lietas materiāliem neizriet, ka pastāvētu Civilprocesa 452.pantā trešajā daļā paredzētie apstākļi, kas paši par sevi varētu būt pamats sprieduma atcelšanai sakarā ar būtisku procesuālo tiesību pārkāpumu. Līdz ar to, ievērojot Civilprocesa likuma 452.panta otro daļu, 473.pantu un 484.pantu, Senāts uzskata, ka nepieciešams noskaidrot, vai protestā norādītais ir atzīstams par procesuālo tiesību normu pārkāpumu.

[5.3] Atbilstoši Civilprocesa likuma 37.nodaļai, kura noteic civilprocesuālo kārtību, kādā tiek izskatītas lietas par juridiskā fakta konstatēšanu, tiesa var sevišķā tiesāšanas kārtībā konstatēt juridiskus faktus, ja pastāv šādi nosacījumi:

1) no konstatējamā fakta atkarīga fizisko vai juridisko personu mantisko vai nemantisko tiesību rašanās, grozīšanās vai izbeigšanās (*faktam ir juridiska nozīme*) sk. *Civilprocesa likuma 288.panta pirmo daļu*);

2) likums nav paredzējis citādu kārtību šī fakta konstatēšanai (*sk. Civilprocesa likuma 288.panta otro un trešo daļu*);

3) pieteicējam nav iespējams citādā kārtībā saņemt attiecīgos dokumentus, kas apstiprina šo faktu, vai šie dokumenti nozaudēti, nozagti vai iznīcināti un zudusi iespēja tos atjaunot (*sk. Civilprocesa likuma 289.pantu*);

4) fakta konstatēšana nav saistīta ar sekojoša, tiesai pakļauta strīda par tiesībām izlemšanu prasības tiesvedības kārtībā (*sk. Civilprocesa likuma 258.pantu*).

Trūkstot kādam no norādītajiem nosacījumiem, tiesnesis atsakās pieņemt pieteikumu, pamatojoties uz Civilprocesa likuma 132.panta pirmās daļas 1.punktu sakarā ar to, ka pieteikums nav pakļauts izskatīšanai tiesā sevišķā tiesāšanas kārtībā. Ja lieta jau ierosināta,

tiesvedība lietā izbeidzama uz tā paša pamata saskaņā ar Civilprocesa likuma 223.panta 1.punktu.

[5.4] Saskaņā ar likuma „Par politiski represētās personas statusa noteikšanu komunistiskajā un nacistiskajā režīmā cietušajiem” 3.panta otrās daļas 5.punktu politiski represētās personas apliecību izsniedz, pamatojoties uz Latvijas Republikas tiesas spriedumu par politiskās represijas fakta konstatēšanu un rehabilitāciju, gadījumos, kad Latvijas Valsts arhīvos vai citu valstu arhīvos dokumenti par politiskās represijas faktu nav saglabājušies vai vispār gājuši zudumā. Savukārt no likuma „Par politiski represētās personas statusa noteikšanu komunistiskajā un nacistiskajā režīmā cietušajiem” 11.panta un šī likuma 4.nodaļas izriet, ka no politiskās represijas fakta konstatēšanas atkarīga fiziskās personas mantisko un nemantisko tiesību rašanās.

No iepriekš minētajām tiesību normām izriet, ka vispārējās jurisdikcijas tiesas kompetencē ir konstatēt juridiskus faktus, kas nepieciešami politiski represētās personas statusa noteikšanai (*sk. arī Civilprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 432.lpp., kā arī Senāta 2007.gada 31.janvāra spriedumu lietā Nr.SKC-41/2007, 2007.gada 25.aprīļa spriedumu Nr.SPC-33/2007, 2010.gada 12.maija spriedumu lietā Nr.SKC-120/2010*).

Konkrētajā gadījumā pieteicēja griezusies tiesā ar pieteikumu par juridiskā fakta konstatēšanu, kas nepieciešams politiski represētās personas statusa noteikšanai, t.i., lūgusi konstatēt juridisko faktu, ka V.P. pēc tēva A.P. apcietināšanas 1948.gada 4.novembrī tika vardarbīgi izlikta no mājām „[..]” Vilzēnu pagasta Limbažu apriņķī, pilnībā konfiscējot mantu. Par šo faktu pirmās instances tiesa arī taisījusi spriedumu, apmierinot pieteicējas pieteikumu.

Nemot vērā iepriekš minēto Senāts uzskata, ka juridiskā fakta konstatācija, kas nepieciešama politiski represētās personas statusa noteikšanai, pamatoti tika izskatīta Civilprocesa likuma 37.nodaļā noteiktajā kārtībā.

[5.5] Protesta iesniedzējs kā argumentu pirmās instances tiesas sprieduma atcelšanai norāda uz to, ka politiski represētās personas statusu piešķir vietējā pašvaldība un likuma ”Par politiski represētās personas statusa noteikšanu komunistiskajā un nacistiskajā režīmā cietušajiem” 4.nodaļa paredz valsts garantijas politiski represētajām personām, tādēļ konstatējamās tiesiskās attiecības ir administratīvas un nav vispārējās jurisdikcijas tiesas kompetencē. Līdz ar to, protesta iesniedzēja ieskatā, pieteikumi par labvēlīga administratīvā

akta izdošanu politiski represētās personas statusa noteikšanai ir pakļauti administratīvajai tiesai, nevis vispārējās jurisdikcijas tiesai.

Taču atbilstoši likuma "Par politiski represētās personas statusa noteikšanu komunistiskajā un nacistiskajā režīmā cietušajiem" 11.panta pirmās daļas noteikumiem, pašvaldībai, kura politiski represētās personas statusu piešķir un to apliecinošo apliecību izsniedz, jāizvērtē jautājumu par pieteicēja tiesībām iegūt politiski represētās personas statusu (*pašvaldībai administratīvā procesa kārtībā jāizlemj, vai tiesas konstatētais juridisks fakts ir pietiekošs pamats politiski represētās personas statusa noteikšanai*). Savukārt, ja pašvaldība noraida lūgumu par politiski represētās personas statusa piešķiršanu, tad pieteicējs ir tiesīgs griezties administratīvajā tiesā ar pieteikumu par labvēlīga administratīvā akta izdošanu (*sk. Administratīvā procesa likuma 184.panta 1.pkt., kā arī Senāta Administratīvo lietu departamenta 2007.gada 15.marta spriedumu lietā Nr.SKA-172/2007, 2008.gada 10.apriļa spriedumu lietā SKA-100/2008*).

Senāta Administratīvo lietu departamenta praksē atzīts, ka, izskatot pieteikumu par labvēlīga administratīvā akta izdošanu, nelabvēlīgais administratīvais akts, ar kuru iestāde atteikusi apmierināt pieteicēja prasījumu, ir vērtējams vienīgi kā lietas iepriekšējās ārpustiesas izskatīšanas rezultāts, tas ir priekšnoteikums, lai persona varētu vērsties tiesā ar pieteikumu par labvēlīga administratīvā akta izdošanu, bet šī nelabvēlīgā administratīvā akta atcelšana nav patstāvīgs pieteikuma priekšmets. Šāda nostādne izriet no apstākļa, ka atteikums izdot labvēlīgu aktu, kas ir negatīvs administratīvais akts, atcelšana nedod pieteicējam labumu, kuru viņš vēlas iegūt. Lemjot par labvēlīga administratīvā akta izdošanu, tiesai neatkarīgi no iestādes lēmumā (atteikumā) ietvertā pamatojuma ir objektīvi jāizvērtē, vai pieteicējam ir tiesības uz labvēlīga administratīvā akta izdošanu, t.sk., konstatējot juridiskos faktus, kuriem ir nozīme lietas izskatīšanai.

Tādējādi pieteikumi par labvēlīga administratīvā akta izdošanu politiski represētās personas statusa noteikšanai ir pakļauti administratīvajai tiesai, bet nevis vispārējās jurisdikcijas tiesai, uz ko pamatoti norādīts protestā, taču vajadzīgo faktu konstatēšanā var tikt iesaistīta vispārējās jurisdikcijas tiesa.

[5.6] Vienlaikus Senāts norāda, ka konkrētajā gadījumā pirmās instances tiesa neizskatīja lietu par labvēlīga administratīvā akta izdošanu, bet izskatīja sevišķās tiesāšanas kārtībā lietu par juridiskā fakta konstatēšanu, kuras pieteikuma priekšmets un izskatīšanas kārtība ir atšķirīga. Līdz ar to ir nepamatots protesta arguments, ka lieta, kas skatāma sevišķās tiesāšanas kārtībā, bija izskatāma kā lieta par labvēlīga administratīvā akta izdošanu.

[5.7] Ņemot vērā iepriekš minētos argumentus, Senāts uzskata, ka pirmās instances tiesas spriedums atstājams negrozīts, bet protests noraidāms.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Civilprocesa likuma 474.panta 1.punktu, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departaments

n o s p r i e d a

Rīgas rajona tiesas 2007.gada 28.decembra spriedumu atstāt negrozītu, bet Latvijas Republikas ģenerālprokurora pienākuma izpildītāja protestu noraidīt.

Spriedums nav pārsūdzams.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs senators	<i>(paraksts)</i>	Z.Gencs
senators	<i>(paraksts)</i>	N.Salienieks
senatore	<i>(paraksts)</i>	A.Briede
senatore	<i>(paraksts)</i>	A.Garda
senators	<i>(paraksts)</i>	A.Laviņš
senatore	<i>(paraksts)</i>	S.Lodziņa
senators	<i>(paraksts)</i>	K.Torgāns

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta

senatora Normunda Salenieka

ATSEVIŠĶĀS DOMAS

Rīgā, 2011.gada 14.martā
lietā Nr.C33157207
SPC 4/2011

**Civillietā sakarā ar Latvijas Republikas ģenerālprokurora protestu par Rīgas
rajona tiesas 2007.gada 28.decembra spriedumu V.P. pieteikumā par juridiskā
fakta konstatēšanu.**

2011.gada 2.februārī Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departaments paplašinātā sastāvā taisīja spriedumu lietā sakarā ar Latvijas Republikas ģenerālprokurora protestu par Rīgas rajona tiesas 2007.gada 28.decembra spriedumu V.P. pieteikumā par juridiskā fakta konstatēšanu.

Senāts nosprieda atstāt negrozītu Rīgas rajona tiesas 2007.gada 28.decembra spriedumu V.P. pieteikumā par juridiskā fakta konstatēšanu, bet Latvijas Republikas ģenerālprokurora protestu noraidīt.

Diemžēl es kā senators, kas gatavoja lietu izskatīšanai, nevaru piekrist vairākiem spriedumā ietvertajiem tiesas secinājumiem.

Sākotnēji vēlos norādīt, ka piekrītu Senāta argumentiem, kuri ietverti sprieduma motīvu daļas 5.1., 5.2., 5.3. un 5.5.punktā (izņemot 5.5.punkta pēdējās rindkopas pēdējo palīgteikumu), taču nevaru piekrist Senāta viedoklim, ka juridiskā fakta konstatācija, kas nepieciešama politiski represētās personas statusa noteikšanai, izskatāma Civilprocesa likuma 37.nodaļā noteiktajā sevišķās tiesāšanas kārtībā kā lieta par tādu faktu konstatēšanu, kuriem ir juridiska nozīme.

Šo Senāta secinājumu uzskatu par nepamatotu, pamatojoties uz tālāk norādītajiem argumentiem.

[1] Atbilstoši Civilprocesa likuma 251.panta 6.punktam lietas par tādu faktu konstatēšanu, kuriem ir juridiska nozīme, ir izskatāmas sevišķās tiesāšanas kārtībā, taču, manā ieskatā, ir nodalāma juridiskā fakta konstatācija civiltiesiskajā kārtībā no juridiskā fakta konstatācijas administratīvā procesa kārtībā.

[1.1] Galvenokārt civillietas darbība norisinās prasības tiesvedības kārtībā, t.i., strīdus kārtībā, kur vērojamas tiesību pārkāpumu pazīmes, jo viena no pusēm (atbildētājs) aizskāris otra (prasītāja) civilās tiesības vai ar likumu aizsargātās intereses (sk. Civilprocesa likuma 1.panta pirmo daļu). Taču tiesai jāizšķir arī lietas gadījumos, kad tiesību aizskārums nav un tādēļ nav pamata strīdam, bet personai vajadzīgs apliecinājums, ka pastāv noteikti apstākļi, kas rada personai zināmas tiesības vai tās liedz (sk. *Civilprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums. Autoru kolektīvs. Prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 400.lpp.*). Šīs lietas izskatāmas sevišķās tiesāšanas kārtībā.

Civilprocesa likuma 251.pants dod izsmeļošu uzskaitījumu šo kategoriju lietām, proti, šajā kārtībā izskatāmas šādas lietas:

- 1) par adopcijas apstiprināšanu un atcelšanu;
- 2) par personu atzīšanu par rīcībnespējīgām un aizgādņības nodibināšanu;
- 3) par aizgādņības nodibināšanu personām to izlaidīgas vai izšķērdīgas dzīves, kā arī alkohola vai narkotiku pārmērīgas lietošanas dēļ;
- 4) par aizgādņības nodibināšanu promesošo vai pazudušo personu mantai;
- 5) par pazudušo personu izsludināšanu par mirušām;
- 6) par tādu faktu konstatēšanu, kuriem ir juridiska nozīme;
- 7) par tiesību dzēšanu uzaicinājuma kārtībā;
- 8) par tiesību atjaunošanu pēc parāda aktiem vai uzrādītāja vērtspapīriem;
- 9) par mantojuma tiesībām;
- 10) par nekustamā īpašuma izpirkšanu;
- 11) par uzņēmumu un uzņēmēj sabiedrību maksātnespēju;
- 12) par kredītiestāžu likvidāciju vai maksātnespēju;
- 13) par streika vai streika pieteikuma atzīšanu par nelikumīgu;
- 14) par lokauta vai lokauta pieteikuma atzīšanu par nelikumīgu.

Manā ieskatā, no iepriekš minēto lietu kategoriju uzskaitījuma nepārprotami izriet, ka viens no vispārīgiem kritērijiem, lai lietu varētu izskatīt sevišķās tiesāšanas kārtībā, ir apstākļi, ka nepieciešamība personas tiesību apliecināšanai izriet no privāttiesiskajām (*piemēram, pamats pieteikuma iesniegšanai par adopcijas*

apstiprināšanu un atcelšanu ir Civillikuma 162.–169.pantā minētie apstākļi; pamats personas atzīšanai par rīcībnespējīgu noteikts Civillikuma 357. un 358.pantā; pamats aizgādības nodibināšanai personām to izlaidīgas vai izšķērdīgas dzīves, kā arī alkohola vai narkotiku pārmērīgas lietošanas dēļ noteikts Civillikuma 365.pantā; pamats aizgādības nodibināšanai un izbeigšanai, kā arī aizgādņa tiesības noteiktas Civillikuma 370.–375.pantā; pamats personas izsludināšanai par mirušu noteikts Civillikuma 377. un 378.pantā, u.t.t.), nevis publiski tiesiskajām attiecībām.

Šo viedokli apstiprina arī konsekventa likumdevēja virzība uz administratīvo un civillietu izskatīšanas kārtības nodalīšanu. Tā, piemēram, Latvijas Civilprocesa kodekss noteica, ka sevišķā tiesāšanas kārtībā izskatāmas sūdzības par ierakstu nepareizību civilstāvokļa aktu reģistrācijas grāmatās (sk. *Latvijas Civilprocesa kodeksa 245.pantu*). Pēc Civilprocesa likuma pieņemšanas šīs lietas tika izskatītas, pamatojoties uz tiesvedības noteikumiem, kas paredzēti lietām, kuras rodas no administratīvi tiesiskajām attiecībām (sk. *Latvijas Civilprocesa kodeksa 22.nodaļu*). Ar Administratīvā procesa likuma spēkā stāšanos 2004.gada 1.februārī minētās kategorijas lietu izskatīšana piekrīt administratīvajām tiesām (sk. arī *Civilprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums. Autoru kolektīvs. Prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 402.lpp.*).

[1.2] Administratīvā procesa likuma 184.panta pirmās daļas 3.punkts noteic, ka privātpersona var iesniegt administratīvajā tiesā pieteikumu par no ārējā normatīvā akta tieši izrietošu konkrētu publiski tiesisko attiecību pastāvēšanu, nepastāvēšanu vai to saturu (turpmāk – konstatēšanas pieteikums), ja attiecīgās tiesiskās intereses nav iespējams realizēt ar šā panta 1. un 2.punktā minēto pieteikumu, proti, ar pieteikumu par administratīvā akta izdošanu, atcelšanu, spēkā esību vai atzīšanu par prettiesisku, vai ar pieteikumu par iestādes faktisko rīcību.

Kā atzīts Senāta Administratīvo lietu departamenta praksē (sk. *Administratīvo lietu departamenta 2005.gada 12.aprīļa sprieduma lietā Nr.SKA-152/2005 8.punktu, 2006.gada 14.novembra sprieduma lietā Nr.SKA-588/2006 5.punktu, 2007.gada 15.marta sprieduma lietā Nr.SKA-172/2007 14.punktu, 2009.gada 26.jūnija sprieduma lietā Nr.SKA-263/2009 15.punktu*), lai persona varētu vērsties administratīvajā tiesā ar konstatēšanas pieteikumu, jāpastāv šādiem priekšnoteikumiem:

- 1) no ārējā normatīvā akta tieši (*ex lege*) izriet kādas tiesiskās attiecības;
- 2) šīs attiecības ir publiski tiesiskas;

- 3) šīs attiecības ir konkrētas;
- 4) ir neskaidrība par šo tiesisko attiecību pastāvēšanu vai nav skaidrs to saturs;
- 5) attiecīgās tiesiskās intereses nav iespējams realizēt ar pieteikumu par administratīvo aktu vai faktisko rīcību.

Papildus priekšnoteikums izriet no Administratīvā procesa likuma 31.panta otrās daļas – jāpastāv personas tiesību vai tiesisko interešu esošam vai iespējamam aizskārumam.

Turklāt, kā atzinis Senāta Administratīvo lietu departaments (*sk. Administratīvo lietu departamenta 2007.gada 15.marta sprieduma lietā Nr.SKA-172/2007 14.punktu, 2009.gada 26.jūnija sprieduma lietā Nr.SKA-263/2009 15.punktu*), konstatēšanas pieteikums ir pieļaujams ne tikai tad, ja ir jākonstatē noteiktu publiski tiesisku attiecību pastāvēšana kopumā vai pastāvēšana ar citu saturu, nekā uzskata kāds no administratīvā procesa dalībniekiem, **bet izņēmuma kārtā var tikt konstatēta arī kāda tiesisko attiecību elementa pastāvēšana**, piemēram, no tiesiskajām attiecībām izrietoša noteikta tiesība vai pienākums, ja administratīvā procesa dalībnieku starpā par to pastāv strīds (*sal. Vācijas Federālās sociālās tiesas 2004.gada 28.aprīļa spriedumu lietā B 5 RJ 33/03 R. <http://juris.bundessozialgericht.de>*). Būtībā konstatēšanas pieteikums administratīvajā procesā ir līdzīgs pieteikumam par juridiskā fakta konstatēšanu civilprocesā (*sk. Eyermann. Verwaltungsgerichtsordnung. Kommentar. 12.Auflage. Verlag C.H.Beck Munchen 2006, S.290*).

1995.gada 12.aprīlī pieņemtā likuma „Par politiski represētās personas statusa noteikšanu komunistiskajā un nacistiskajā režīmā cietušajiem” 3.panta otrās daļas 5.punkts noteica, ka politiski represētās personas apliecību izsniedz, pamatojoties uz Latvijas Republikas tiesas spriedumu par politiskās represijas fakta konstatēšanu un rehabilitāciju, gadījumos, kad Latvijas Valsts arhīvos vai citu valstu arhīvos dokumenti par politiskās represijas faktu nav saglabājušies vai vispār gājuši zudumā.

Tiesiskās attiecības, kas izriet no politiski represētās personas statusa, tieši izriet no likuma „Par politiski represētās personas statusa noteikšanu komunistiskajā un nacistiskajā režīmā cietušajiem”. Tādējādi, ņemot vērā, ka statusu piešķir vietējā pašvaldība un minētā likuma 4.nodaļa paredz valsts garantijas politiski represētajām personām, konstatējamās tiesiskās attiecības ir atzīstamas par administratīvi tiesiskajām attiecībām.

1995.gadā, kad tika pieņemts likums „Par politiski represētās personas statusa noteikšanu komunistiskajā un nacistiskajā režīmā cietušajiem”, Latvijā vēl nebija

izveidotas administratīvās tiesas un juridiskos faktus, no kuriem bija atkarīga personas mantisko vai nemantisko tiesību, arī publisko tiesību jomā, rašanās, konstatēja vispārējās jurisdikcijas tiesa sevišķās tiesāšanas kārtībā atbilstoši Civilprocesa likumam (*sk. šā likuma 288.–292.pantu*), ja spēkā esošie normatīvie akti nenoteica citu kārtību. Proti, juridiskā fakta konstatācija, kas nepieciešama politiski represētās personas statusa noteikšanai, bija izskatāma Civilprocesa likuma 37.nodaļā noteiktajā kārtībā.

Taču Senāts jau savā praksē ir atzinis, ka, ja lietā konstatējamais fakts attiecas uz publisko tiesību jomu, no 2004.gada 1.februāra ir ievērojama Administratīvā procesa likumā noteiktā kārtība (*sk. Administratīvo lietu departamenta 2007.gada 15.marta sprieduma lietā Nr.SKA-172/2007 13.punktu, 2009.gada 26.jūnija sprieduma lietā Nr.SKA-263/2009 14.punktu*). Citiem vārdiem, juridiskā fakta konstatācija, kas nepieciešama politiski represētās personas statusa noteikšanai, pēc 2004.gada 1.februāra bija izskatāma administratīvajā tiesā.

Līdz ar to atzīstams, ka Rīgas rajona tiesa 2007.gadā, pieņemot un izskatot sevišķās tiesāšanas kārtībā minēto lietu, pieļāvusi procesuālo tiesību normu pārkāpumu.

[2] Tomēr, manā ieskatā, minētais procesuālais pārkāpums nevar būt pamats pirmās instances tiesas sprieduma atcelšanai, ņemot vērā tālāk minētos apsvērumus.

[2.1] Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 92.pants noteic, ka ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses **taisnīgā tiesā**.

Satversmes 92.pantā minētais **jēdziens “taisnīga tiesa”** ietver divus aspektus, proti, “taisnīga tiesa” kā neatkarīga tiesu varas institūcija, kas izskata lietu, un “taisnīga tiesa” kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs process, kurā šī lieta tiek izskatīta. Pirmajā aspektā šis jēdziens **tulkojams** sasaistē ar Satversmes 6.nodaļu, otrajā – **sasaistē ar tiesiskas valsts principu, kas izriet no Satversmes 1.panta** (*sk. Satversmes tiesas 2002.gada 5. marta sprieduma lietā Nr.2001-10-01*).

Vairākos savos spriedumos Satversmes tiesa ir secinājusi, ka no Satversmes 1.pantā ietvertā demokrātiskas republikas jēdziena izriet visu valsts institūciju pienākums savā darbībā ievērot samērīguma principu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2000.gada 24.marta sprieduma lietā Nr. 04-07(99) secinājumu daļas 3.punktu*).

Līdz ar to pienākums, ievērot samērīguma principu, saista ne vien likumdevēju, bet arī valsts pārvaldi un tiesu varu (*sk. Satversmes tiesas 2007.gada 28.februāra lēmuma lietā Nr.2006-41-01 secinājumu daļas 11.punktu*).

Samērīguma princips ir uzskatāms par vienu no svarīgākajiem demokrātiskas tiesiskas valsts pamatprincipiem. Tas vispārīgā veidā noteic, ka starp valsts varas darbību, kas ierobežo personas tiesības un leģitīmās intereses, un mērķi, ko valsts vara ar šo darbību tiecas sasniegt, ir jābūt saprātīgām attiecībām (*sk. Levits E. Samērīguma princips publiskajās tiesībās – jus commune europaeum un Satversmē ietvertais konstitucionāla ranga princips. Likums un Tiesības, 2000, Nr. 9, 262.–263.lpp.*).

Tādējādi tiesību piemērošanas vispārējā norise neaprobežojas vienīgi ar formālloģiska juridiskā siloģisma formu. Tiesību piemērošanas neatņemama sastāvdaļa ir tiesisko seku konkretizēšana. Šajā posmā tiesību piemērotājam vajag apsvērt tiesiskās sekas un izvēlēties tās, kuras sasniedz tiesību mērķi – taisnīgumu (*sk. Satversmes tiesas 2007.gada 28.februāra lēmuma lietā Nr.2006-41-01 konstatējošās daļas 7.punktu –Dr.iur. J.Neimaņa atzinumu lietā*), kurš sevī ietver vispārīgu principu, ka attiecībā pret būtiski līdzīgiem objektiem ir jāizturas līdzīgi. No šā principa atvasināti vairāki citi vispārējie tiesību principi, tajā skaitā princips, ka būtiski līdzīgas cilvēku darbības jāregulē līdzīgi; *communis error facit jus* – vispārēja kļūda rada tiesības: ja tiesību normas iztulkojums ir vispārpieņemts un plaši izplatīts, kaut arī nepareizs, tas tomēr rada tiesības, ja atteikšanās no šā iztulkojuma dod vairāk sliktuma nekā labuma (*sk. Iljanova D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. Rīga: Ratio iuris, 2005, 63.lpp.*).

[2.2] Kā norādīts iepriekš, lietas par juridiskā fakta konstatēšanu, kas nepieciešamas politiski represētās personas statusa noteikšanai, bija izskatāmas vispārējās jurisdikcijas tiesā, sākot no 1995.gada, kad stājās spēkā likums „Par politiski represētās personas statusa noteikšanu komunistiskajā un nacistiskajā režīmā cietušajiem”, bet no 2004.gada 1.februāra, stājoties spēkā Administratīvā procesa likumam – administratīvajā tiesā (*sk. atsevišķo domu 1.2.apakšpunktu*).

Tomēr tiesību normu interpretācija attiecībā par kārtību, kādā šīs lietas izskatāmas pēc 2004.gada 1.februāra, nebija viennozīmīga, piemēram, vēl 2006.gadā Civilprocesa likuma komentāros norādīts, ka lieta par politiskās represijas fakta konstatēšanu izskatāma vispārējās jurisdikcijas tiesā (*sk. Civilprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 432.lpp.*). Tāpat virkne tiesu nolēmumu apstiprina, ka pēc 2004.gada 1.februāra šo

kategoriju lietas izskatītas atbilstoši Civilprocesa likuma normām par juridiskā fakta konstatēšanu (*sk., piemēram, Senāta 2007.gada 31.janvāra spriedumu lietā Nr.SKC-41/2007, Senāta 2011.gada 2.februāra spriedumu lietā Nr.SPC-3/20121 un Nr.SPC-4/2011, Jelgavas tiesas 2007.gada 8.februāra spriedumu lietā Nr.C15183006 un 2007.gada 19.aprīļa spriedumu lietā Nr.C15079807, Jūrmalas pilsētas tiesas 2007.gada 6.novembra spriedumu lietā Nr.C17000207, Madonas rajona tiesas 2006.gada 22.marta spriedumu lietā Nr.C23063105, Ogres rajona tiesas 2007.gada 17.aprīļa spriedumu lietā Nr.C24035207, Rēzeknes tiesas 2005.gada 31.marta spriedumu lietā Nr.C26045605, Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2007.gada 23.janvāra spriedumu lietā Nr.C2708506, Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas 2009.gada 8.jūnija spriedumu lietā Nr.C30469708, Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 2008.gada 21.jūlija spriedumu lietā Nr.C31155408, Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2006.gada 17.marta spriedumu lietā Nr.C32145605, Rīgas rajona tiesas 2007.gada 28.decembra spriedumu lietā Nr.C33157207, Tukuma rajona tiesas 2007.gada 14.jūnija spriedumu lietā Nr.C37038707 un 2007.gada 13.novembra spriedumu lietā Nr.C37051807, Valkas rajona tiesas 2007.gada 12.jūnija spriedumu Nr.C38067406, Valmieras rajona tiesas 2006.gada 11.jūlija spriedumu lietā Nr.C39071008).*

[2.3] Izvērtējot procesuālo noregulējumu juridiskā fakta konstatēšanai vispārējā kārtībā un Administratīvā procesa likumā paredzēto kārtību, secināms, ka būtībā konstatēšanas pieteikums administratīvajā procesā (*Administratīvā likuma 184.panta pirmās daļas 3.punkts*) ir līdzīgs pieteikumam par juridiskā fakta konstatēšanu civilprocesā (*sk. Civilprocesa likuma 288.–292.pantu*). Galvenā atšķirība ir lietas izskatīšanā piemērojamie tiesību principi: sacīkstes princips – civilprocesā, bet objektīvās izmeklēšanas princips – administratīvajā procesā.

[2.3.1] Atbilstoši Civilprocesa likuma 10.panta pirmajai daļai puses īsteno savas tiesības sacīkstes formā, saskaņā ar kuru **katra puse pierāda tiesai savu prasījumu, pretprasījumu un iebildumu pamatotību.**

[2.3.2] Savukārt Administratīvā procesa likumā objektīvās izmeklēšanas princips atspoguļots likuma 103.panta otrajā daļā un 107.panta ceturtajā daļā, kā arī 150.panta ceturtajā daļā.

Saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 103.panta otro daļu tiesa administratīvajā procesā, pildot savus pienākumus, **pati (ex officio) objektīvi**

noskaidro lietas apstākļus un dod tiem juridisku vērtējumu, izskatot lietu saprātīgā termiņā.

Administratīvā procesa likuma 107.panta ceturtā daļa savukārt paredz, ka, **lai prasījuma robežās noskaidrotu patiesos lietas apstākļus un panāktu tiesisku un taisnīgu lietas izskatīšanu, tiesa dod administratīvā procesa dalībniekiem norādījumus un ieteikumus, kā arī savāc pierādījumus pēc savas iniciatīvas.**

Savukārt Administratīvā procesa likuma 150.pants, kas nosaka pierādīšanas pienākuma sadalījumu starp procesa dalībniekiem un tiesu, noteic, ka iestādei jāpierāda tie apstākļi, uz kuriem tā atsaucas kā uz savu iebildumu pamatojumu, arī pieteicējam atbilstoši savām iespējām jāpiedalās pierādījumu savākšanā, savukārt, **ja administratīvā procesa dalībnieku iesniegtie pierādījumi nav pietiekami, tiesa savāc tos pēc savas iniciatīvas.**

[2.3.3] Tādējādi pušu sacīkstes princips civilprocesā un objektīvās izmeklēšanas princips administratīvajā tiesas procesā ir primārā atšķirība starp lietas izskatīšanu civilprocesa ietvaros un lietas izskatīšanu administratīvā procesa ietvaros. Šāds princips ieviests tādēļ, ka privātpersona neapšaubāmi nav līdzvērtīgs pretinieks strīdā ar valsti. Tāpēc tiesai pašai jāuzņemas iniciatīva un jāpieprasa/jāmeklē pierādījumi, kas varētu palīdzēt noskaidrot patiesību katrā konkrētajā lietā (*sk. arī Tiesu prakses vispārīgumu „Objektīvās izmeklēšanas princips – interpretācija un piemērošana”*. Augstākā tiesa, 2005.gads. <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2005/>).

[2.4] Uzskatu, ka konkrētajā gadījumā ir konstatējams procesuālo tiesību normu pārkāpums, taču tas nenoveda un nevarēja novest pie nepareizas lietas izspriešanas.

[2.4.1] Salīdzinot lietu izskatīšanas kārtību civilprocesā un administratīvajā procesā, no privātpersonas tiesību aizsardzības viedokļa privātpersonai ir daudz vieglāk aizsargāt savas tiesības administratīvajā procesā (*sk. atsevišķo domu 2.3.3.apakšpunktu*). Tādējādi, ja persona varēja atbilstoši civilprocesa normām, citstarp ievērojot sacīkstes principu, pierādīt politiskās represijas faktu, tad vēl jo vairāk (*argumentum a fortiori*) nav pamata uzskatīt, ka pie šāda secinājuma nenonāktu administratīvā tiesa, ievērojot objektīvās izmeklēšanas principu.

[2.4.2] Tiesību normas iztulkojums, ka lietas par juridiskā fakta konstatēšanu, kas nepieciešamas politiski represētās personas statusa noteikšanai, pēc 2004.gada 1.februāra izskatāmas vispārējās jurisdikcijas tiesā, bija vispārpieņemts un plaši izplatīts, kaut arī nepareizs (*sk. atsevišķo domu 2.2.apakšpunktu*). Šī tiesas kļūda pamatojas apstākļi, ka bija izveidojusies attiecīga tiesu prakse, jo no 1995.gada līdz

2004.gada 1.februārim juridiskā fakta konstatācija, kas nepieciešama politiski represētās personas statusa noteikšanai bija izskatāma sevišķās tiesāšanas kārtībā atbilstoši Civilprocesa likuma 288.–292.pantam (*sk. atsevišķo domu 1.2.apakšpunktu*).

Tikai ar Senāta Administratīvo lietu departamenta 2007.gada 15.marta kopsēdes spriedumu lietā Nr.SKA-172/2007 (*sk. arī Administratīvo lietu departamenta 2009.gada 26.jūnija sprieduma lietā Nr.SKA-263/2009 14. un 15.punktu*), interpretējot Administratīvā procesa likuma 184.panta pirmās daļas 3.punktu, tika dots skaidrojums, ka, ja lietā konstatējamais fakts attiecas uz publisko tiesību jomu, no 2004.gada 1.februāra ievērojama Administratīvā procesa likumā noteiktā kārtība.

[2.4.3] Ievērojot samērīguma principu, ka starp valsts varas darbību, kas ierobežo personas tiesības un leģitīmās intereses, un mērķi, ko valsts vara ar šo darbību tiecas sasniegt, ir jābūt saprātīgām attiecībām, atzīstams, ka, lai arī pēc vispārēja noteikuma kompetences pārkāpums ir atzīstams par būtisku procesuālo tiesību normu pārkāpumu, tomēr tiesas nekoncekvence (*sk. atsevišķo domu 2.2.apakšpunktu*) lietu izskatīšanas kārtībā nevar radīt pieteicējam nelabvēlīgas sekas, vēl jo vairāk, ja būtībā konstatēšanas pieteikums administratīvajā procesā ir līdzīgs pieteikumam par juridiskā fakta konstatēšanu civilprocesā (*sk. atsevišķo domu 2.3.apakšpunktu*).

[3] Protesta iesniedzējs kā argumentu pirmās instances tiesas sprieduma atcelšanai norāda uz to, ka politiski represētās personas statusu piešķir vietējā pašvaldība un likuma "Par politiski represētās personas statusa noteikšanu komunistiskajā un nacistiskajā režīmā cietušajiem" 4.nodaļa paredz valsts garantijas politiski represētajām personām, līdz ar to konstatējamās tiesiskās attiecības ir administratīvi tiesiskas un to izskatīšana nav vispārējās jurisdikcijas tiesas kompetencē. Līdz ar to, protesta iesniedzēja ieskatā, pieteikumi par labvēlīga administratīvā akta izdošanu politiski represētās personas statusa noteikšanai ir pakļauti administratīvajai tiesai, nevis vispārējās jurisdikcijas tiesai.

[3.1] Atbilstoši likuma "Par politiski represētās personas statusa noteikšanu komunistiskajā un nacistiskajā režīmā cietušajiem" 11.panta pirmās daļas noteikumiem pašvaldībai, kura politiski represētās statusu piešķir un to apliecinošo apliecību izsniedz, jāizvērtē jautājumu par pieteicēja tiesībām iegūt politiski represētās personas statusu. Savukārt, ja pašvaldība noraida lūgumu par politiski represētās personas statusa piešķiršanu, tad pieteicējs ir tiesīgs vērsties administratīvajā tiesā ar

pieteikumu par labvēlīga administratīvā akta izdošanu (*sk. Administratīvā procesa likuma 184.panta pirmās daļas 1.punktu, kā arī Senāta Administratīvo lietu departamenta 2007.gada 15.marta spriedumu lietā Nr.SKA-172/2007, 2008.gada 10.apriļa spriedumu lietā SKA-100/2008*).

Senāta Administratīvo lietu departamenta praksē atzīts, ka, izskatot pieteikumu par labvēlīga administratīvā akta izdošanu, nelabvēlīgais administratīvais akts, ar kuru iestāde atteikusi apmierināt pieteicēja prasījumu, ir vērtējams vienīgi kā lietas iepriekšējās ārpustiesas izskatīšanas rezultāts. Tas ir priekšnoteikums, lai persona varētu vērsties tiesā ar pieteikumu par labvēlīga administratīvā akta izdošanu, bet šī nelabvēlīgā administratīvā akta atcelšana nav patstāvīgs pieteikuma priekšmets. Šāda nostādne izriet no apstākļa, ka atteikuma izdot labvēlīgu aktu, kas ir negatīvs administratīvais akts, atcelšana nedod pieteicējam labumu, kuru viņš vēlas iegūt. Lemjot par labvēlīga administratīvā akta izdošanu, tiesai neatkarīgi no iestādes lēmumā (atteikumā) ietvertā pamatojuma ir objektīvi jāizvērtē, vai pieteicējam ir tiesības uz labvēlīga administratīvā akta izdošanu, tostarp, konstatējot juridiskos faktus, kuriem ir nozīme lietas izskatīšanai (*no procesuālās ekonomijas viedokļa (sk. likuma „Par tiesu varu” 28.panta pirmo daļu) šāda lietas izskatīšanas kārtība atzīstama par efektīvu līdzekli lietas izskatīšanas termiņu samazināšanai, kā arī atbilstošu resursu ietaupīšanai, jo vienas lietas ietvarā faktiski tiek izskatītas divas lietas – par juridiskā fakta konstatēšanu un labvēlīga administratīvā akta izdošanu*).

Līdz ar to pieteikumi par labvēlīga administratīvā akta izdošanu politiski represētās personas statusa noteikšanai ir pakļauti administratīvajai tiesai, nevis vispārējās jurisdikcijas tiesai, uz ko pamatoti norādīts protestā.

[3.2] Taču konkrētajā gadījumā pirmās instances tiesa neizskatīja lietu par labvēlīga administratīvā akta izdošanu, bet lietu par juridiskā fakta konstatēšanu, kuras pieteikuma priekšmets un izskatīšanas kārtība ir atšķirīga. Līdz ar to nepamatots ir arguments, ka konkrētā lieta bija izskatāma kā lieta par labvēlīga administratīvā akta izdošanu.

[4] Ņemot vērā iepriekš minēto, uzskatu, ka pirmās instances tiesas spriedums bija atstājams negrozīts, tāpat kā norādīts Senāta 2011.gada 2.februāra sprieduma rezolutīvajā daļā lietā Nr.SPC-4/2011, bet ar atšķirīgiem motīviem.

Senators

N.Salienieks